

ZAMONAVIY DAVRDA RADIKAL G'OYALAR TAHDIDINING IJTIMOY TARMOQLARDA NAMOYON BO'LIH XUSUSIYATLARI

*Baymatov Alisher Kaxramonovich, Termiz davlat pedagogika
instituti "Falsafa, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi"
kafedrası o'qituvchisi*

FEATURES OF THE MANIFESTATION OF THE THREAT OF RADICAL IDEAS ON SOCIAL NETWORKS IN THE MODERN ERA

*Baymatov Alisher Kaxramonovich, Termez State Pedagogical
Institute, teacher of the Department of Philosophy,
Fundamentals of Spirituality and Legal Education*

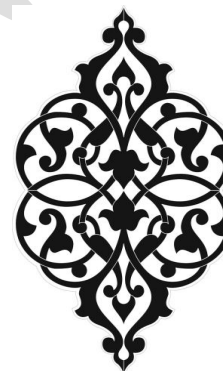
ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ УГРОЗЫ РАДИКАЛЬНЫХ ИДЕЙ В СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ В СОВРЕМЕННУЮ ЭПОХУ

*Байматов Алишер Кахрамонович, преподаватель кафедры
"Философия, основы духовности и правовое образование"
Термезского государственного педагогического института*



<https://orcid.org/0009-0001-2443-6410>

e-mail: alisher
baymatov69@gmail.com



Annotatsiya: Bugungi globallashuv zamonida ijtimoiy tarmoqlar kuchli qurolga aylanib, butun dunyo miqyosida ma'naviy tahdidlarni targ'ib qilishda muhim omil vazifasini o'tamoqda. Aynan ijtimoiy tarmoqlar orqali yoshlarning ongiga, qalbiga va ruhiyatiga ta'sir ko'rsatish juda ham ortib boryapti. Ayniqsa butun insoniyatni qiynayotgan radikal g'oyalarning keng tarqalishiga ham "o'rgimchak to'ri"ning o'rni katta hisoblanadi. Maqolada zamonaviy dunyoda ijtimoiy tarmoqlarning yuksalishi va uning jamiyatning ma'naviy hayotiga salbiy ta'sir etish xususiyatlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: radikalizm, ijtimoiy tarmoq, virtual olam, jamiyat, beqarorlik, zo'ravonlik, terrorism, ekstremizm, axborot texnologiyalari, din.

Abstract: In today's era of globalization, social media has become a powerful weapon and plays an important role in promoting spiritual threats worldwide. It is precisely through social media that the influence on the minds, hearts, and psyches of young people is increasing. The "spider web" also plays a significant role in the widespread spread of radical ideas that plague all of humanity. The article reveals the rise of social networks in the modern world and its negative impact on the spiritual life of society.

Keywords: radicalism, social media, virtual world, society, instability, violence, terrorism, extremism, information technology, religion.

Аннотация: В современную эпоху глобализации социальные сети стали мощным оружием и играют важную роль в распространении духовных угроз по всему миру. Именно через социальные сети усиливается влияние на умы, сердца и психику молодых людей. "Паутина" также играет

значительную роль в повсеместном распространении радикальных идей, от которых страдает все человечество. В статье раскрывается рост популярности социальных сетей в современном мире и их негативное влияние на духовную жизнь общества.

Ключевые слова: радикализм, социальные сети, виртуальный мир, общество, нестабильность, насилие, терроризм, экстремизм, информационные технологии, религия.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). Hozirgi zamonaviy dunyoda global o'zgarishga uchramagan biror sohani topish qiyin. Ayniqsa, insonlar orasidagi muloqotning kuchayib ketishiga bu jarayonning bevosita ta'siri kuchlidir. Ayni rivojlanayotgan jamiyatni axborot texnologiyalarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi, chunki u hayotimizning ajralmas qismiga aylanib ulgurgan. Bir necha yillar oldin internet haqida, virtual muloqot haqida tasavvurga ham ega bo'lmagan odamlar hozir muloqotning eng oson va har taraflama qulay yo'liga o'tishdi. Axborot-texnologiyalarining rivojlanishi esa "ijtimoiy tarmoq" tushunchasining paydo bo'lishi va shakllanishiga zamin yaratdi. Adabiyotlarda "Ijtimoiy tarmoq – odamlarning muloqot qilish, o'xshash qiziqishlari yuzasidan boshqa odamlar bilan ijtimoiy munosabatlarni yaratish uchun foydalanadigan onlayn platforma"[1] deb ta'rif berilgan. Ilk bora insonlar o'rtasidagi aloqa vositasi sifatida ijtimoiy tarmoqlarning elektron pochta ko'rinishi paydo bo'ldi. Bu hol kompyuter tarmoqlari orqali bog'lanishning dastlabki ko'rinishi edi. Dastlab ikki kishi o'rtasida ma'lumotlar almashish uchun kashf etilgan elektron axborot almashuv keyinchalik guruhlar o'rtasidagi, aholi o'rtasidagi muloqot vositasiga aylandi.

ADABIYOT TAHLILI VA METODLAR (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / MATERIALS AND METHODS).

Ijtimoiy tarmoqlarda radikal g'oyalarning tarqalishini juda ko'p olimlar o'z ilmiy ishlarida asoslab berishganligini ko'rishimiz mumkin. Bular qatorida, R.Solomonoff, A.Rapoport, P.Erdos, A.Reni, Jems Bars kabi dunyo olimlari o'zining maqolalarida radikal g'oyalarning mazmun-mohiyatini ochib berishgan. Bundan tashqari, A.Ernazarov, V.Jumanov, H.Rajabov kabi o'zbekistonlik tatqiqotchilar maqolalarida radikalizm g'oyalarini xavfli tomonlarini ilmiy

jihatdan ochib berishgan. Biz maqolamizda ijtimoiy tarmoqlarda tarqalayotgan radikal g'oylarni jamiyatdagi ta'sirini ilmiy tahlil qilish yordamida ochib berishga harakat qildik.

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). Ijtimoiy tarmoqlar haqida ilk bor o'z tatqiqotlarini olib borgan olimlar R.Solomonoff va A.Rapoport XX asrning o'rtalarida muloqotning virtual ko'rinishi haqida o'z fikrlarini ommaga havola etishgan. Ijtimoiy tarmoqlarni shakllantirish borasida vengriyalik olimlar P.Erdos va A.Renilar o'z fikr-mulohazalarini bayon qilishgan. 1954-yil Manchester maktabi namoyondalaridan biri sotsiolog Jems Bars "ijtimoiy tarmoq" atamasini birinchi marta mustaqil tushuncha sifatida fanga olib kirdi. O'sha paytda ijtimoiy tarmoqni internetga aloqasi bo'lmagan deb hisoblab, unga shunday ta'rif berilgan. "Ijtimoiy tarmoq – ijtimoiy obyektlar hisoblanadigan (odamlar va tashkilotlar) tugunlar guruhi va ular orasidagi aloqalar (ijtimoiy munosabatlar)dan tarkib topgan ijtimoiy tuzilmadir"[2]. Sodaroq qilib tushuntirganda, ijtimoiy tarmoq – ma'lumotlar, bir taraflama yoki ikki taraflama aloqalarga ega bo'lgan odamlar guruhidir. Bugungi kunda internet tarmog'ida insonlar o'rtasidagi so'zlashuv aloqa vositasining avj olishi va rivojlanib ketishini tatqiqotchilar ijtimoiy tarmoqlarning tezkor faoliyati bilan bog'lashadi[1]. Aslida ham shunday. Siz xohlagan vaqtingizda virtual olam orqali tez va qulay muloqotni o'rnatishingiz mumkin. Suhbatdoshingiz bilan yozishib, gaplashib, uni ko'rishingiz ham mumkin. Buning uchun telefon yoki kompyuter va internet bo'lsa bas.

Shu jihatdan, hozirgi zamonda mashhur bo'lgan ijtimoiy tarmoqlarda o'z sahifasiga ega bo'lmagan insonni topish qiyin. Ayniqsa, yoshlar orasida bu holatning yuqori darajasini ko'rish mumkin. Ma'lumotlarga qaraganda, dunyo yoshlari, jumladan, yurtimizda o'sib kelayotgan yosh avlod

asosiy vaqtining taxminan 50 foizi asosan virtual muloqotga sarflanmoqda. Shuning uchun ham hozirgi yoshlar o'z hayotlarini ijtimoiy tarmoqlarsiz tasavvur qila olmaydilar.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS). Ijtimoiy tarmoqlarda tarqalayotgan radikal g'oyalar jamiyatga quyidagi salbiy ta'sirlarni ko'rsatishi mumkin:

Jamiyatda nifoq va adovatni kuchaytirish – diniy, etnik yoki mafkuraviy kelishmovchiliklarni kuchaytirib, jamiyat ichida bo'linishga sabab bo'lishi mumkin[3]. Chunki radikal g'oyalar ta'siriga tushub qolgan insonlar boshqacha fikrlovchilarni yovuz dushman sifatida ko'rishadi. Ular bilan murosqa qilmasdan keskin choralar ko'rishga harakat qiladilar. Bu esa jamiyatda beqarorlikka sabab bo'ladi.

Zo'ravonlik va terrorizm xavfini oshirish – radikal g'oyalarga asoslangan tashviqotlar zo'ravonlik harakatlariga turtki berishi mumkin[4]. Bu kabi g'oyalar odatda “biz” va “ular” degan keskin ajratishni ilgari suradi. Ular o'zlaridan boshqalarni dushman sifatida ko'rsatadi va ularni “yo'q qilish”, “jazolash” zarurligini targ'ib qiladi. Bunday yondashuv odamlarni zo'ravonlik harakatlariga ruhlantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, odamlar dastlab ideologik jihatdan radikal qarashlarni qabul qiladi, so'ngra asta-sekin amaliy harakatlarga, ya'ni ekstremistik yoki terroristik harakatlarga o'tadi. Tashviqot bu jarayonning boshlang'ich va eng muhim bosqichi hisoblanadi [2].

Axborot manipulyatsiyasi va yolg'on xabarlar tarqalishi – radikal guruhlar odamlarni manipulyatsiya qilish uchun noto'g'ri yoki buzib ko'rsatilgan axborotlardan foydalanishi mumkin[5]. Radikal targ'ibotchilar muayyan diniy matnlarni yoki tarixiy voqealarni noto'g'ri talqin qilib, zo'ravonlikni “muqaddas vazifa”, “jihod”, “adolatni tiklash” deb ko'rsatadi. Bu esa oddiy odamlar ongiga zo'ravonlikni singdiradi va uni amalga oshirishga undaydi.

Ijtimoiy beqarorlik va ishonchsizlik muhitini yaratish – radikalizm jamiyatda xavfsizlikni pasaytirib, fuqarolar o'rtasida ishonchsizlikka sabab bo'ladi[6]. Radikal harakatlar ko'pincha ma'lum bir

diniy, etnik yoki mafkuraviy guruhlar nomidan sodir bo'ladi. Bu esa jamiyatda “hamma bir-biriga ishonmaslik” holatini yuzaga keltiradi. Misol uchun, radikal guruhlar bilan bog'langan diniy kiyimdagi shaxsga nisbatan gumon kuchayadi, bu esa sog'lom fuqarolik munosabatlarini buzadi. Ishonchsizlik sababli odamlar ijtimoiy aloqalardan, fuqarolik faoliyatidan chetlashadi. O'quv muassasalari, ish joylari yoki diniy tashkilotlar ichida ham bir-biriga nisbatan gumon, yotlashish, izolyatsiya paydo bo'ladi. Bu esa jamiyatdagi birlik va birdamlikka putur yetkazadi.

Radikal g'oyalarning tarqalishiga qarshi samarali kurashish uchun bir qator kompleks yondashuvlarni amalga oshirish muhimdir. Avvalo, ma'rifiy ishlar va media savodxonligini oshirish orqali foydalanuvchilar, ayniqsa yosh avlod axborotni tahlil qilish, soxta ma'lumotlarni aniqlash hamda yolg'on axborotdan himoyalaniish ko'nikmalarini egallashi kerak. Bunday savodxonlik ularni raqamli makonda ongli va mas'uliyatli ishtirokchi bo'lishga undaydi. Shuningdek, huquqiy chora-tadbirlarni kuchaytirish ham muhim ahamiyatga ega. Davlat organlari radikal g'oyalarni targ'ib qiluvchi internet sahifalarini aniqlab, ularni bloklashi, shuningdek, noqonuniy faoliyat bilan shug'ullanayotgan shaxslarni qonuniy javobgarlikka tortish mexanizmlarini yanada takomillashtirishi lozim. Radikal kontentni tezkor aniqlash va bartaraf etish borasida ijtimoiy tarmoqlar administratsiyasi bilan yaqin hamkorlik o'rnatilishi zarur. Bunda platforma operatorlari bilan axborot almashinuvi, shubhali materiallar bo'yicha xabardorlik tizimini joriy etish samarali natijalar beradi[4].

Bundan tashqari, radikal g'oyalarga qarshi muqobil mafkuraviy targ'ibot olib borilishi lozim. Inson huquqlari, bag'rikenglik, tinchlik va ijtimoiy birdamlikni targ'ib qiluvchi materiallar orqali ijtimoiy ongda ijobiy qadriyatlar mustahkamlanadi. Eng muhimi, jamoatchilik ishtirokini kengaytirish zarur. Mahalliy jamoalar, diniy ulamolar, ta'lim muassasalari va nodavlat tashkilotlar radikalizmga qarshi kurashda faol ishtirok etishi, aholining xabardorligini oshirish va ijtimoiy birdamlikni ta'minlashga xizmat qilishi kerak. Shu tarzda,

jamiyatda radikal g'oyalarga nisbatan immunitet shakllanadi va barqarorlikka erishish imkoniyati ortadi.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Zamonaviy dunyoda ijtimoiy tarmoqlar jamiyat uchun katta imkoniyatlar yaratish bilan birga, radikal g'oyalar xavfini ham oshirmoqda. Ushbu xavfni kamaytirish uchun davlat, jamiyat va alohida shaxslar o'zaro hamkorlikda harakat qilishi zarur. Mediasavodxonlikni oshirish, qonuniy choralar ko'rish va ijtimoiy tarmoqlarni monitoring qilish orqali radikal g'oyalarni cheklash va jamiyat barqarorligini saqlab qolish mumkin.

**ADABIYOTLAR RO'YXATI
(ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА
/ REFERENCES):**

1. Rajabov H.I Global tarmoq manzarasi. Globallashuv sharoitida axborot tahdidlariga qarshi kurashishning zamonaviy texnologiyalarini yaratish muammolari: xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – B. 206.
2. Ernazarov A.E, Jumanov V.I. Ijtimoiy tarmoqlar turlari va ularning zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyati. //Journal of marketing, business and management (JMBM)// 8-son. 2020. – B. 16.
3. Neumann P. R. Radicalized: New Jihadists and the Threat to the West. I.B. Tauris. 2016.
4. Bartlett J., & Miller, C. The Edge of Violence. Demos. 2012.
5. Conway M., Scrivens R., & Macnair, L. Right-Wing Extremists' Persistent Online Presence. Perspectives on Terrorism. 2019.
6. Silverman C. Lies, Damn Lies, and Viral Content. Columbia Journalism Review. 2016.

